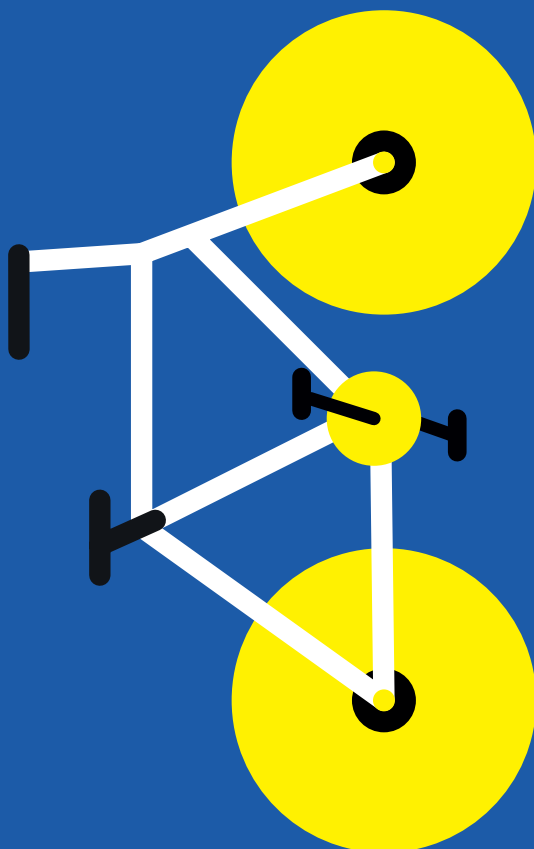

IMPACT DOEN

Hoe ondernemend leren impact
kan maken in het onderwijs.

Marjan Nijenbanning

Mijn advies aan collega's is om gewoon te beginnen. Maak jezelf bewust van waar je een duurzame keuze kunt maken, al is het maar iets kleins. Dit kan zijn dat je vaker de fiets neemt of minder import-vlees eet. Deze kleine stappen kunnen een grootverschil maken en je bent meteen een goed voorbeeld voor anderen.

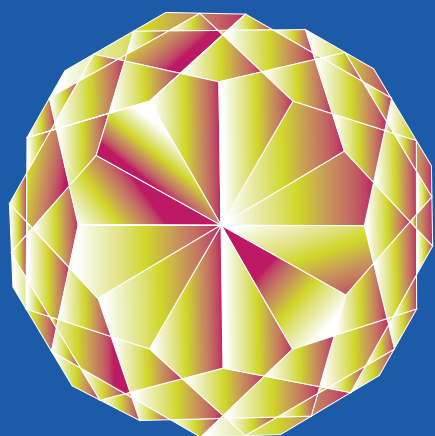
Nelson Mandela zei: "If you want to go fast, go alone. If you want to go far, go together." Dit citaat herinnert me eraan dat we samen moeten werken aan een duurzame toekomst.

- Docent van DCTerra

Deze uitgave werd mogelijk gemaakt door:
DCTerra & Noorderpoort in gelijkwaardige
samenwerking

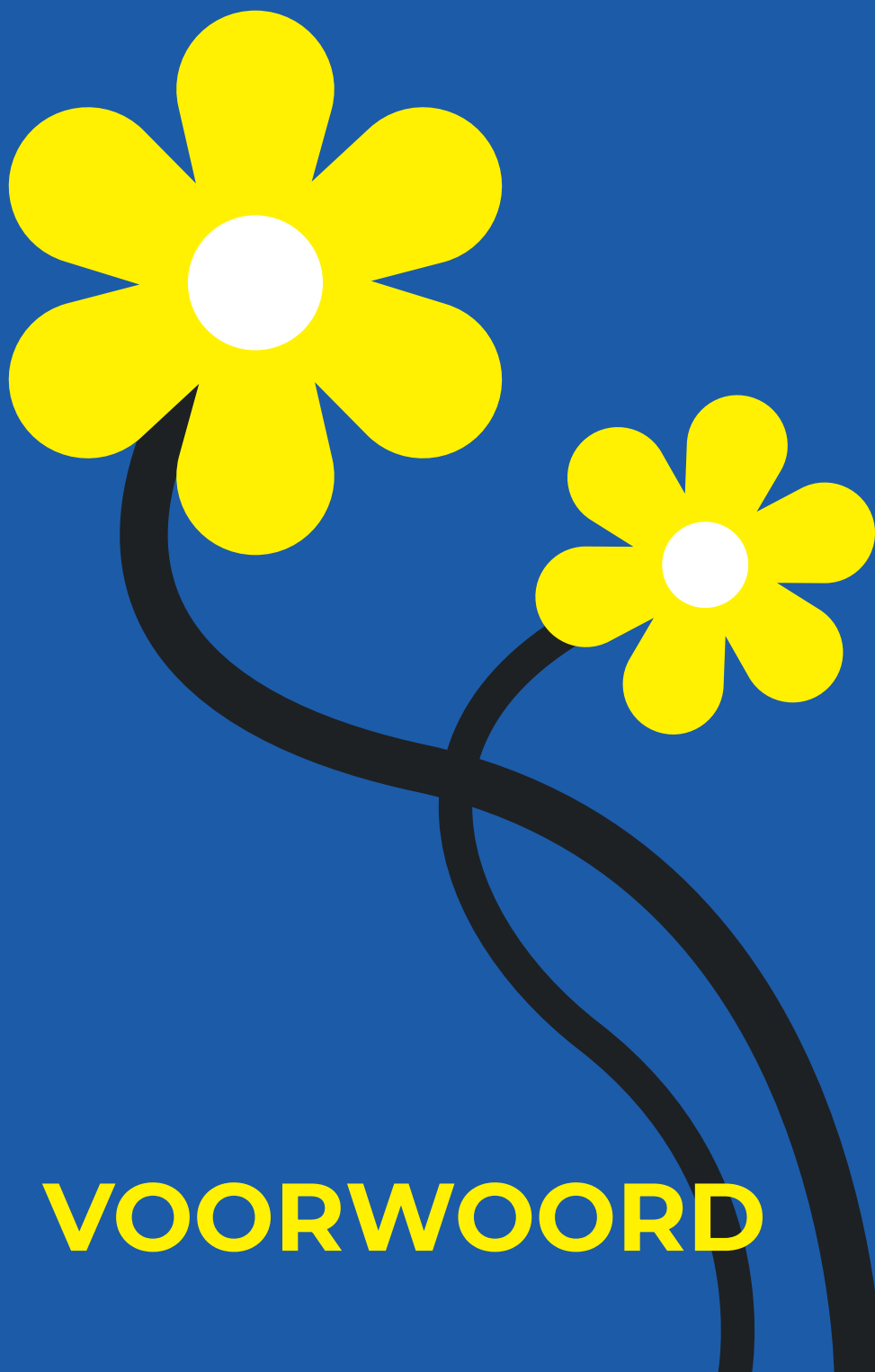
**Met dank aan alle studenten en
docenten die hebben meegewerkt en gaan
meewerken aan het practoraat.**

Ontwerp:
Frank Arling

Prac// toraat

ondernemend leren
met & van de SDG's
in het mbo

VOORWOORD

Onderwijs heeft altijd een speciale plek in mijn hart gehad. Als jong meisje herinner ik me de vrijheid en het avontuur van het leren. De nieuwsgierigheid naar een wereld die groter was dan ik kon bevatten. Maar als puber ervaarde ik ook het gevoel van onmacht, wanneer anderen keuzes voor je maken zonder dat je zelf ruimte krijgt om je eigen pad te kiezen.

Dit gevoel van onmacht maakte diepe indruk op mij en versterkte mijn verlangen om anderen juist die ruimte wél te geven. Als jonge moeder en later als moeder van pubers zag ik opnieuw hoe belangrijk het is dat jongeren de kans krijgen om zelf hun toekomst vorm te geven, om fouten te maken en om te groeien op hun eigen voorwaarden.

Dit practoraat is geboren uit die overtuiging. Onderwijs moet niet alleen een plaats zijn waar kennis wordt overgedragen, maar een ruimte waarin talenten bloeien, waarin creativiteit wordt aangewakkerd en waarin jonge mensen de kans krijgen om hun eigen keuzes te maken.

Ondernemend leren geeft hun die mogelijkheid. Het stelt studenten in staat om niet alleen te leren, maar om daadwerkelijk invloed uit te oefenen op de wereld om hen heen. Met deze rede wil ik niet alleen uitleggen wat we doen, maar ook mijn persoonlijke motivatie delen. Ik geloof dat we samen de toekomst van het onderwijs kunnen hervormen, zodat iedere student die vrijheid en kracht ervaart om zijn of haar eigen keuzes te maken. We kunnen niet langer afwachten, het is tijd om impact te maken, samen!

Marjan

INLEIDING

Waarom dit practoraat is opgezet

In een wereld die wordt gekenmerkt door snelle technologische vooruitgang, klimaatverandering en toenemende sociale ongelijkheid, is de urgentie om ons onderwijs te hervormen groter dan ooit. De uitdagingen van vandaag vragen om creatieve en innovatieve oplossingen.

Hoe bereiden we de nieuwe generatie voor om deze problemen aan te pakken? En hoe zorgen we ervoor dat docenten klaar zijn om hen hierbij te begeleiden? Dit kan alleen als we het huidige onderwijssysteem fundamenteel herzien. We moeten afstappen van traditionele, uitsluitend op kennisoverdracht gerichte modellen en overstappen naar een onderwijsmodel dat flexibeler, innovatiever en meer toekomstgericht is. Een systeem waarin ondernemend leren, creativiteit en persoonlijke ontwikkeling de ruimte krijgen om te floreren.

Dat betekent niet dat kennis minder belangrijk is. Integendeel, kennis vormt de basis van elk leerproces, zolang deze kennis ook daadwerkelijk in de praktijk kan worden toegepast. Het is juist de combinatie van kennis en praktische toepassing die studenten in staat stelt om impact te maken in de wereld van vandaag. De roep om verandering klinkt luid en duidelijk: We kunnen niet langer vasthouden aan verouderde structuren. Het is tijd om het onderwijs te transformeren, zodat het beter aansluit bij de wereld van vandaag en de uitdagingen van morgen. Het huidige onderwijssysteem moet zich aanpassen om relevant te blijven. We mogen studenten helpen hun talent te ontdekken, ontwikkelen en inzetten om de wereld van morgen vorm te geven.

Deze generatie moet niet alleen kennis hebben, maar ook over de ondernemende mindset en vaardigheden beschikken om creatieve oplossingen te bedenken voor de uitdagingen waarmee onze samenleving wordt geconfronteerd. Talentontwikkeling speelt hierin een cruciale rol. Het practoraat ondernemend leren is opgericht met als doel

zowel studenten als docenten de ruimte geven om zich in te zetten voor duurzame ontwikkeling en om hun talenten te ontdekken. Studenten worden gestimuleerd om te leren door te doen, door hun nieuwsgierigheid en creativiteit in te zetten bij het oplossen van echte vraagstukken. Ze krijgen de kans om zichzelf te ontwikkelen door middel van echte vraagstukken en projecten die hen uitdagen om hun talenten te ontdekken, te benutten en verder te ontwikkelen.

Voor docenten biedt dit practoraat ook nieuwe kansen. Het stelt hen in staat om hun eigen professionele ontwikkeling een nieuwe impuls te geven door te groeien in hun rol als coach en begeleider van ondernemend leren. Talentontwikkeling is niet alleen iets voor studenten, maar ook voor de docenten die hen begeleiden. Door ruimte te creëren voor hun eigen groei en innovatie, hun onderzoekend vermogen, kunnen docenten effectiever inspelen op de veranderende behoeften van studenten en de samenleving.

De Sustainable Development Goals (SDG's) vormen daarbij een belangrijk kompas. Deze wereldwijde doelstellingen voor duurzame ontwikkeling bieden een duidelijke richting voor het onderwijs. Of het nu gaat om leven op het land (SDG 15), het waarborgen van gezondheid en welzijn (SDG 3), of het bevorderen van eerlijke economische groei (SDG 8), of het aangaan van partnerschappen om doelen te bereiken (SDG 17) elk project binnen dit practoraat draagt direct bij aan een of meerdere van deze doelen. Dit practoraat biedt docenten en studenten de kans om hun talenten in te zetten voor een betere toekomst, en hen tegelijkertijd te ontwikkelen tot actieve en ondernemende wereldburgers. De inner development goals helpen ons bij het ontwikkelen van deze wereldburgers. De doelen zijn ontwikkeld om persoonlijke groei van binnenuit te stimuleren.

De noodzaak voor transformatie in het onderwijs is meer dan ooit aanwezig. We staan op een kruispunt: kiezen we voor een onderwijssysteem dat enkel de status quo behoudt, of voor een systeem dat toekomstgericht is, waarin

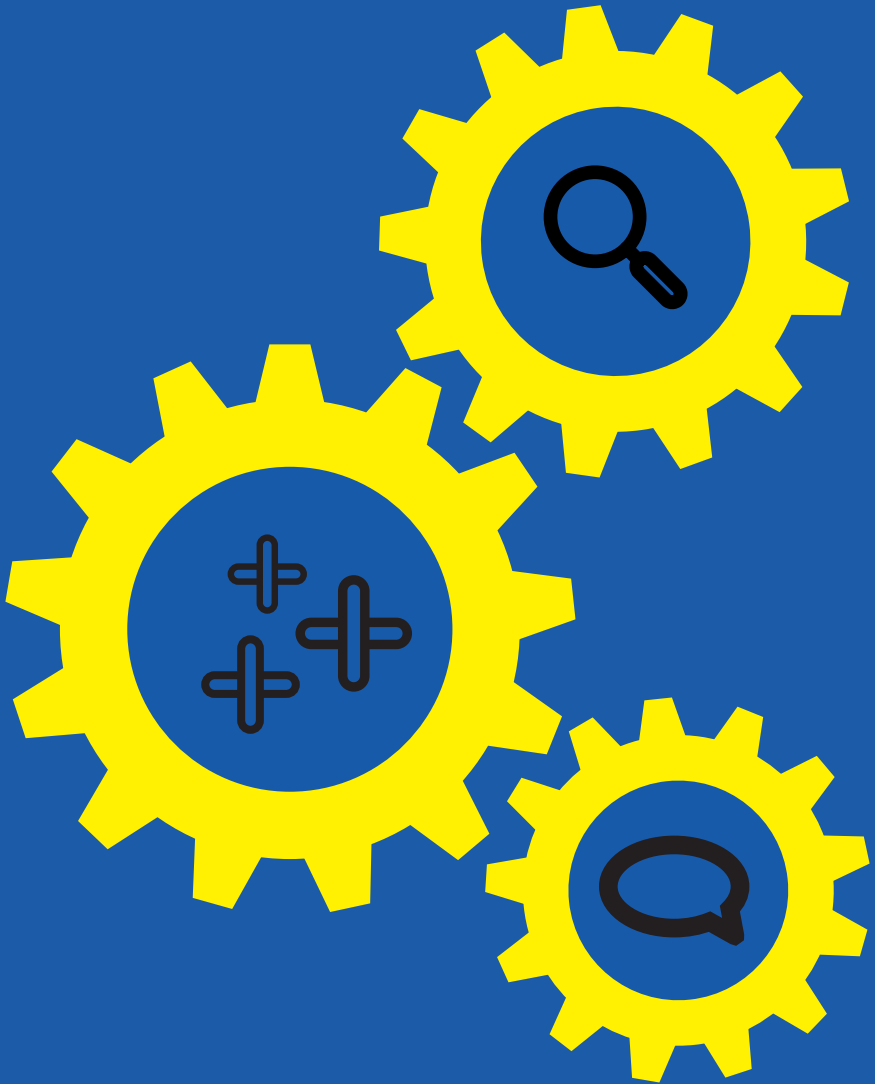
ondernemend leren, leren voor duurzame ontwikkeling en talentontwikkeling centraal staan? Deze urgentie drijft ons om niet alleen kennis over te dragen, maar ook om de samenleving te veranderen, impact te maken en talenten te ontwikkelen. Dit practoraat is opgericht vanuit de overtuiging dat onderwijs de kracht heeft om mensen te laten bloeien en verandering teweeg te brengen. In de volgende hoofdstukken neem ik u mee in deze reis van de kernprincipes van ondernemend leren tot de praktische toepassingen in ons onderwijs, en de manier waarop we gezamenlijk de impact van onze projecten kunnen vergroten door te bouwen op het vermogen van mbo studenten daadwerkelijk impact te hebben.

Het onderstreept de noodzaak om duurzaamheid serieus te nemen. Nu we de context en urgentie van dit practoraat hebben geschetst, is het belangrijk om dieper in te gaan op de kern van onze aanpak: ondernemend leren, wat betekent het precies, en hoe helpt het zowel studenten als docenten om te ontwikkelen en impact te maken in de wereld? In dit hoofdstuk verkennen we de kernprincipes van ondernemend leren en waarom het een krachtig middel is om toekomstige generaties voor te bereiden op de uitdagingen van de 21e eeuw.

**WAT IS
ONDERNEMEND
LEREN?**

Ondernemend leren draait om het stimuleren van een actieve houding bij studenten. Het gaat niet alleen om theoretische kennis, maar vooral om de vraag: hoe kan ik met wat ik leer impact maken op de wereld om mij heen? In plaats van passief kennis op te nemen, worden studenten uitgedaagd om kansen te herkennen, waarde te creëren en hun talenten in te zetten om echte problemen op te lossen. Dit maakt het leren niet alleen relevanter, maar ook uitdagender en betekenisvoller.

De impact van ondernemend leren

Ondernemend leren is een aanpak die direct is gericht op het realiseren van impact. Door studenten te laten werken aan projecten die een verschil maken in hun eigen omgeving, ontwikkelen ze vaardigheden die ze later in hun leven kunnen toepassen. Deze projecten raken vaak bredere maatschappelijke uitdagingen, zoals duurzaamheid, sociale ongelijkheid of technologische innovatie. Impact komt tot uiting in hoe studenten leren om met de complexiteit van de echte wereld om te gaan. In plaats van alleen theoretische kennis te vergaren, worden ze actief betrokken bij het oplossen van problemen die een verschil maken voor hun gemeenschap, de maatschappij of de wereld als geheel.

Mahatma Gandhi inspireert ons met de woorden: ‘We moeten de verandering zijn die we in de wereld willen zien.’ Dit herinnert ons eraan dat elke stap die we zelf zetten, een verschil kan maken.

docent DC Terra

Kernprincipes van ondernemend leren

De kernprincipes van ondernemend leren richten zich op het aanwakkeren van nieuwsgierigheid en initiatief bij studenten, met als doel waarde te creëren voor de maatschappij. Ik wil ze nu graag kort aanhalen:

Kansenidentificatie: Dit gaat over het leren herkennen van mogelijkheden in de wereld om ons heen. Studenten worden gestimuleerd om alert te zijn op de problemen en uitdagingen die zich voordoen in hun directe omgeving, en om deze te zien als kansen om verandering teweeg te brengen. Zij leren kansen voor duurzame ontwikkeling te herkennen, bijvoorbeeld in hun directe omgeving. Ze ontdekken hoe maatschappelijke problemen, zoals energieverbruik of afvalbeheer, juist kansen zijn om bij te dragen aan duurzaamheidsoplossingen.

Waardecreatie: Bij ondernemend leren draait alles om het creëren van waarde: economisch, sociaal, ecologisch of cultureel. Waardecreatie laat studenten direct zien hoe hun acties bijdragen aan een groter doel. Duurzaamheid is een fundamenteel aspect van waardecreatie. Ondernemend leren stimuleert studenten om waarde te creëren die zowel sociaal als ecologisch bijdraagt. Zo kunnen ze bijvoorbeeld projecten ontwikkelen die de ecologische voetafdruk van hun school of gemeenschap verkleinen.

Leren door te doen: Ondernemend leren is sterk gebaseerd op het principe van 'leren door te doen'. Dit betekent dat studenten in plaats van enkel boeken te lezen en theorieën te leren, actief betrokken worden bij het uitvoeren van projecten. Ze krijgen de kans om theorie direct toe te passen en om fouten te maken, omdat juist van die fouten het meest geleerd wordt. Met hands-on projecten ervaren studenten hoe ze via duurzame keuzes – zoals recycling of hernieuwbare

energie, direct invloed hebben op hun leefomgeving. Dit leren door te doen geeft duurzaamheid een vaste plek in hun leerproces.

Reflectie en feedback: Reflectie is onmisbaar voor ondernemend leren. Studenten denken na over hun leerervaringen, evalueren wat goed ging en waar ze zich kunnen verbeteren. Feedback van docenten en medestudenten speelt hierbij een grote rol. Door middel van reflectie leren studenten ook de bredere impact van hun keuzes te begrijpen, en hoe ze hun duurzame initiatieven kunnen verbeteren om langdurige veranderingen teweeg te brengen.

Smal versus breed ondernemerschapsonderwijs

Binnen het ondernemerschapsonderwijs onderscheiden we twee benaderingen: smal en breed. Smal ondernemerschapsonderwijs richt zich op het leren opzetten en runnen van een bedrijf. Dit is de traditionele aanpak: studenten leren bedrijfsplannen maken, marktonderzoek doen en een product of dienst op de markt brengen. Breed ondernemerschapsonderwijs gaat verder dan enkel het oprichten van een bedrijf. Het richt zich op persoonlijke ontwikkeling, creativiteit, zelfredzaamheid en het nemen van initiatief in diverse contexten. Dit type onderwijs is gericht op het ontwikkelen van een ondernemende mindset, ongeacht of studenten ondernemer worden of niet. Het gaat hier om het vermogen om kansen te zien, initiatief te nemen en op een innovatieve manier problemen op te lossen, iets wat waardevol is in elke sector.

Diverse benaderingen van ondernemend leren

Er zijn verschillende pedagogische benaderingen die complementair zijn aan ondernemend leren en die bijdragen aan de impact die we willen realiseren:

1. Wereldgericht onderwijs (Biesta, 2022) legt de nadruk op de relatie tussen de leerling en de wereld. Het gaat niet alleen om kennis, maar om betekenisvolle interacties met de wereld om ons heen. Wereldgericht onderwijs stimuleert studenten om na te denken over hun rol in de samenleving en hoe ze hun kennis kunnen gebruiken om de wereld te verbeteren.
2. Projectgebaseerd leren is een benadering waarbij studenten werken aan langdurige projecten die theoretische kennis combineren met praktische toepassing. Dit type leren is bijzonder geschikt om studenten te laten werken aan complexe, real-world vraagstukken, zoals het verduurzamen van bedrijfsprocessen of het oplossen van milieuproblemen in hun gemeenschap.
3. Service learning en challenge-based learning zijn eveneens effectief binnen ondernemend leren. Bij service learning zetten studenten zich in voor maatschappelijke projecten, terwijl challenge-based learning hen uitdaagt om innovatieve oplossingen te bedenken voor urgente mondiale problemen.

Design Action Sampling (DAS)

Design Action Sampling (DAS), ontwikkeld door Martin Lackéus, is speciaal ontworpen om ondernemend leren in de praktijk te brengen en te evalueren. Het biedt een gestructureerd raamwerk waarin studenten de cyclus van planning, actie, observatie en reflectie doorlopen. Dit stelt hen in staat om te leren door daadwerkelijk te handelen en hun acties voortdurend te evalueren en bij te sturen.

Door gebruik te maken van deze methodiek kunnen docenten en studenten samen de impact van hun werk kwantificeren en kwalitatief beoordelen. Het is essentieel om niet alleen te leren van successen, maar ook van tegenslagen, en om het ondernemende leerproces steeds verder te verfijnen.

DAS speelt een cruciale rol bij het realiseren van de impact van ondernemend leren, omdat het studenten de ruimte biedt om te experimenteren en continu te verbeteren. Wanneer studenten bijvoorbeeld werken aan een project voor het verduurzamen van een school, kunnen ze de effectiviteit van hun acties meten, feedback ontvangen en hun aanpak aanpassen op basis van hun bevindingen. Dit sluit aan bij de bredere opvatting dat leren een dynamisch proces is van experimenteren en reflecteren, ondersteund door diverse theoretische kaders.

Als eerste de constructivistische leertheorie. Het constructivisme benadrukt dat leren een actief, zelfgestuurd proces is. Studenten bouwen kennis op door ervaringen en interactie met de wereld, in plaats van alleen informatie te ontvangen.

Als tweede Experiential Learning Cycle van Kolb. Kolb's ervaringsgerichte leercyclus wordt soms bekritiseerd vanwege de lineaire en eenvoudige weergave van leren. Toch biedt het nog steeds een nuttig raamwerk. Het model beschrijft leren als een cyclus van vier stappen: concrete ervaring, reflectie, theoretische conceptvorming en actie. Deze gestructureerde aanpak helpt studenten om hun leerervaringen bewust te doorlopen en daaruit te groeien. Ondanks de kritiek blijft Kolb's model waardevol voor het ondersteunen van reflectie.

Studentengedicht

**Land
Groen gras
Een levende bodem
Maar dat wordt
minder
Jammer!**

**HOE DOE JE
DIT IN DE
PRAKTIJK?**

Ondernemend leren is niet alleen een theorie. Het vraagt om een actieve, doelgerichte benadering om impact te maken. In dit hoofdstuk bespreken we hoe we de kernprincipes van ondernemend leren in de dagelijkse praktijk toepassen. Ik ga in op de rol van zowel studenten als docenten en laten zien hoe de impactinterventies die we hebben ontworpen bijdragen aan echte veranderingen in de samenleving.

Impact begint met actie

Om impact te maken, behoren studenten de ruimte krijgen om in actie te komen. Impactinterventies zijn speciaal ontworpen projecten waarin studenten hun theoretische kennis omzetten in praktische oplossingen voor echte problemen. Deze interventies variëren van korte experimenten tot langdurige projecten die nauw verbonden zijn met de Sustainable Development Goals (SDG's). Elk project is gericht op het realiseren van tastbare resultaten die zowel de student als de gemeenschap ten goede komen.

Voorbeelden van impactinterventies:

Het doen van onderzoek bij de huisdieren in de Oekraïne opvang in de gemeente Coevorden.

Studenten zochten uit welke dierziekten in Oekraïne voorkomen en hoe het beleid van inenten is in Oekraïne. Daarna vergeleken ze dit met de Nederlandse wet- en regelgeving. Zij stelden een advies op voor de gemeente Coevorden met betrekking tot huisdieren in opvang. De studenten bezochten de gevluchte Oekraïense bewoners en deden een huisdieren check. Daarnaast gaven ze de gemeente advies over hoe te handelen zonder dieren paspoort als de mensen weer willen terugkeren naar Oekraïne.

De toekomstakker met vezels en planten die natuurlijke kleuren afgeven.

Studenten gaan aan de slag met een innovatief landbouwproject waarbij vezelrijke gewassen en planten worden geteeld die natuurlijke kleuren afgeven. Dit project is gericht op duurzame landbouwmethoden en het bevorderen van innovatieve omgevingen. De studenten gaan samen met lokale boeren en experts een akker ontwerpen waar planten worden gekweekt die vezels leveren voor textiel en natuurlijke kleurstoffen voor duurzame producten.

Elk van deze projecten biedt studenten de mogelijkheid om te experimenteren, samen te werken, en om te leren van hun successen en fouten. Maar ook leren ze van perspectief te wisselen en vanuit de ander te denken en te handelen. Dit leidt tot waardevolle leerervaringen en tastbare veranderingen in de wereld om hen heen.

Wat is de rol van studenten bij ondernemend leren

In een ondernemende leeromgeving zijn studenten geen passieve ontvangers van kennis meer, maar actieve deelnemers aan hun eigen leerproces. Ze worden aangemoedigd om vragen te stellen, problemen te analyseren en creatieve oplossingen te bedenken. Studenten krijgen de kans om echte verantwoordelijkheid te nemen voor hun werk. En om de impact van hun acties direct te ervaren. Bijvoorbeeld, in het project rondom de toekomstakker onderzoeken studenten niet alleen hoe de planten groeien en welke vezels en kleuren ze kunnen produceren.

Ze leren ook hoe hun project een positief effect kan hebben op duurzame productieketens in de meubel- en textielindustrie. Ze leren hoe hun inspanningen bijdragen aan een duurzamere toekomst en hoe zij hun kennis verder kunnen ontwikkelen om meer impact te maken. Daarnaast

worden studenten begeleid in het proces van reflectie, ze evalueren wat goed ging, waar ze op vastliepen, en hoe ze hun aanpak kunnen verbeteren. Deze cyclische aanpak zorgt ervoor dat studenten voortdurend leren en groeien, terwijl ze werken aan hun projecten.

Wat is dan de rol van docenten

In deze aanpak is de rol van de docent cruciaal. Docenten zijn niet langer alleen kennisoverdragers, maar ook ontwerpers, coaches en facilitators. Ze ontwerpen impactinterventies op basis van de ontwerpprincipes van ondernemend leren. Zij begeleiden studenten bij het identificeren van kansen en het ontwikkelen van projecten, en bieden ondersteuning bij het vinden van oplossingen voor uitdagingen die zich onderweg voordoen.

Dit vraagt om een andere benadering van lesgeven, waarbij de focus verschuift naar het begeleiden van het leerproces in plaats van het overdragen van informatie. Docenten helpen studenten om hun talenten te ontdekken en te ontwikkelen. Dit betekent dat ze aandacht hebben voor de verschillende leerstijlen en interesses van studenten en hen begeleiden in hun individuele leertraject. Het is aan de docenten om een leeromgeving te creëren waarin studenten zich veilig voelen om te experimenteren en waarin ze aangemoedigd worden om hun grenzen te verleggen.

Daarnaast spelen docenten een belangrijke rol in de evaluatie van impact. Door middel van methodieken zoals Design Action Sampling (DAS) kunnen zij studenten helpen om hun eigen impact te analyseren en te verbeteren. Studenten geven feedback op het leertraject en docenten reflecteren daar zelf ook weer op. Docenten helpen studenten niet alleen om fouten te identificeren, maar ook om deze te zien als leermogelijkheden.

Voorbeeld van een impactinterventie: ontwerpen van een spel rondom duurzaamheid

Een van de recente projecten die binnen het practoraat werd uitgevoerd, is het ontwerpen van een spel rondom duurzaamheid. In dit project ontwikkelden studenten een interactief spel dat jongeren op een speelse manier helpt kennis te maken met duurzaamheidsprincipes. Het spel combineert elementen van Monopoly en ganzenbord. Het spel daagt spelers uit om duurzame keuzes te maken en hun voetafdruk te verkleinen door middel van verschillende scenario's. De impact van dit project was tweeledig: Het spel hielp jongeren om beter begrip te krijgen van duurzaamheid en het effect van hun keuzes op het milieu, terwijl de studenten zelf leerden hoe ze spelelementen konden gebruiken om positieve gedragsverandering te stimuleren. Dit waren studenten van de opleiding Mediavormgever van het Noorderpoort.

Het meten van impact: van actie naar reflectie

Het meten en evalueren van impact is essentieel in ondernemend leren. Dit gebeurt via de DAS-methodiek. Door de cyclus van actie, observatie, reflectie en verbetering door te lopen, kunnen studenten hun aanpak continu bijsturen. In het eerdergenoemde toekomst akker-project gaan studenten bijvoorbeeld gegevens over de groei van planten en het gebruik van natuurlijke kleurstoffen verzamelen. Ze onderzoeken niet alleen de ecologische effecten van hun werk, maar ook hoe hun project kan bijdragen aan duurzame productieketens. Dit continue proces van evalueren en verbeteren zorgt ervoor dat studenten niet alleen leren door te doen, maar ook door te reflecteren op hun resultaten en deze verder te optimaliseren.

Zoals John Dewey benadrukt: ‘We do not learn from experience... we learn from reflecting on experience.’ Het is deze reflectie die ons leert van onze acties en ons helpt om verder te groeien.

Samen impact realiseren

Ondernemend leren draait om samenwerking tussen studenten, docenten en externe partners zoals bedrijven, zorginstellingen en gemeentes. Deze samenwerkingen vergroten de impact en laten studenten zien hoe zij een verschil kunnen maken in de samenleving. Door deze samenwerking krijgen studenten toegang tot nieuwe perspectieven en mogelijkheden, en kunnen zij hun vaardigheden in echte authentieke situaties toepassen. Docenten spelen hierbij een belangrijke rol als bruggenbouwers tussen de onderwijsinstelling en de externe wereld. Ze helpen studenten om contact te leggen met partners en begeleiden hen in het proces van samenwerken met externe partijen.

Samenvattend

De weg van theorie naar actie in ondernemend leren draait om impact. Studenten en docenten werken samen aan projecten die niet alleen leerzaam zijn, maar ook bijdragen aan een betere wereld. Door een cyclisch proces van actie, reflectie en verbetering, worden studenten opgeleid tot ondernemende en verantwoordelijke wereldburgers die niet bang zijn om het verschil te maken.

Studentengedicht

**Gender gelijkheid
Jongen, meisje
Iedereen is gelijk
Dus jij natuurlijk ook
Iedereen**

**WAT GAAN WIJ
DOEN?**

Met het practoraat willen we de komende jaren ondernemend leren verder integreren in ons onderwijs. We richten ons op het verbinden van dit onderwijs met de Sustainable Development Goals (SDG's) en de Inner Development Goals (IDG's). Creativiteit speelt hierbij een sleutelrol, niet alleen als kunstzinnige uiting, maar vooral als een mindset die gericht is op het denken in oplossingen en mogelijkheden

Creativiteit als motor van verandering

Creativiteit is onmisbaar voor het vinden van nieuwe ideeën en oplossingen voor de complexe problemen van vandaag. In het practoraat stimuleren we een creatieve mindset bij studenten en docenten, zodat ze leren buiten de gebaande paden te denken en nieuwe oplossingen te vinden. Het gaat niet alleen over kunst, maar ook over het vinden van nieuwe manieren om maatschappelijke uitdagingen aan te pakken. Dit vereist lef, innovatie en het vermogen om voorbij de eerste obstakels te kijken.

Binnen de context van ondernemend leren gebruiken we creativiteit als een middel om problemen te analyseren en op te lossen en om impact te creëren. Door dit te stimuleren leren studenten denken in mogelijkheden, in combinatie met het nemen van verantwoordelijkheid voor hun eigen leerproces en de impact die ze maken.

Een voorbeeld hiervan is hoe studenten betrokken zijn bij projecten zoals het ontwerp van een game rondom duurzaamheid. Ze gebruiken hun verschillende vaardigheden om duurzame thema's op een speelse manier over te brengen aan jongeren. Dit project stimuleert niet alleen vernieuwing, maar bereikt ook een bredere doelgroep.

Een student deelde na een project: “Ik had nooit gedacht dat ik zoveel kon bereiken door gewoon te proberen en fouten te maken. Het voelde alsof de fouten me verder brachten, in plaats van tegen te werken.” Dit toont hoe ondernemend leren niet alleen kennis oplevert, maar ook persoonlijke groei en veerkracht bevordert.

Het bouwen van een duurzaam ecosysteem

Een belangrijk doel van het practoraat is het uitbouwen van een duurzaam regionaal ecosysteem. Hierin werken onderwijsinstellingen, bedrijven, maatschappelijke organisaties en overheden intensief samen. Dit ecosysteem is cruciaal voor het realiseren van impact en het stimuleren van creativiteit. Studenten krijgen de kans om nieuwe, creatieve oplossingen te bedenken voor maatschappelijke uitdagingen, variërend van verduurzaming tot mobiliteit.

We gaan verder met het opzetten van partnerschappen met bedrijven en organisaties die werken aan duurzame oplossingen, zowel lokaal als regionaal. Deze partnerschappen bieden studenten de mogelijkheid om op innovatieve manieren te werken aan authentieke echte problemen, zoals bijvoorbeeld de boerderij in 2040. Of duurzame slow fashion als tegenhanger van de goedkope fast

fashion waarbij creatief denken een belangrijke rol speelt in het vinden van oplossingen voor efficiëntere en duurzamere vervoersmogelijkheden.

Impactportfolio

De komende jaren breiden we ons impactportfolio verder uit met projecten waarin ondernemend leren en duurzame ontwikkeling centraal staan. Deze interventies bevorderen maatschappelijke en ecologische impact en stimuleren studenten om op nieuwe manieren te denken en te werken. Een voorbeeld hiervan is de toekomstakker

met vezels en natuurlijke kleurstoffen. In dit project ontwerpen studenten duurzame landbouwmodellen met planten die vezels en natuurlijke kleurstoffen leveren. Hiermee dragen zij bij aan een duurzamere meubel- en textielindustrie door creatieve probleemoplossingsmethoden in te zetten. Studenten werken hierin samen met bedrijven uit de regio. Tijdens speciale projectweken kunnen studenten vrijuit experimenteren met innovatieve oplossingen voor verschillende maatschappelijke problemen. Hierin wordt creativiteit gestimuleerd door hen uit te dagen buiten hun gebruikelijke leeromgeving te stappen.

Ondernemend leren is talentontwikkeling

Creativiteit is essentieel voor talentontwikkeling, omdat het studenten en docenten helpt om met frisse ogen naar problemen te kijken en hun talenten innovatief in te zetten. Studenten leren verder te kijken dan het bestaande en ontwikkelen zo hun nieuwsgierigheid en ondernemende houding. Dit maakt hen wendbaar voor de toekomst en zelfverzekerd in het realiseren van hun ideeën. Voor docenten is het belangrijk om creativiteit te integreren in hun dagelijkse lespraktijk. Dit betekent dat ze studenten moeten begeleiden

in het vinden van creatieve oplossingen, waarbij ze zelf het goede voorbeeld geven door flexibel, vernieuwend en open-minded te zijn.

Een docent gaf terug: Tijdens reflectiegesprekken met studenten werd mij duidelijk hoe ondernemend leren hun werkelijk raakt.

Een student zei: “Het is de eerste keer dat ik het gevoel heb dat wat ik leer, er echt toe doet. Dat ik iets kan veranderen, in plaats van alleen maar te luisteren naar wat ik moet doen.” Dit geeft aan hoe krachtig het is om kennis meteen in praktijk te brengen.

Docenten zullen ondersteund worden met professionaliseringstrajecten die hen helpen hun eigen creativiteit te benutten en in te zetten bij het begeleiden van studenten. Zoals bijvoorbeeld met een workshop impactmapping of de Whole school approach aanpak voor duurzame ontwikkeling.

Innovatie in het curriculum: ruimte voor creatief denken

Creativiteit krijgt wat mij betreft een centrale rol in het curriculum, waarbij we meer ruimte creëren voor interdisciplinair en projectmatig leren. Dit vernieuwde curriculum stimuleert experimenten en innovatieve leertrajecten waarin leren door te doen centraal staat. De SDG's en IDG's vormen hierbij niet alleen een richtlijn voor maatschappelijke projecten, maar inspireren studenten ook om duurzame, creatieve oplossingen te bedenken.

Oplevering en impact in 2027

In 2027 wil ik graag met u terugkijken op een periode waarin ondernemend leren, creativiteit, duurzame ontwikkeling en de Inner Development Goals volledig zijn geïntegreerd in ons toekomstbestendig onderwijs. We streven naar een systeem waarin oplossingsgericht denken een cruciale vaardigheid is om maatschappelijke impact te realiseren.

Studenten zullen worden opgeleid tot ondernemende en creatieve wereldburgers die in staat zijn om met nieuwe, innovatieve oplossingen de uitdagingen van de toekomst aan te pakken.

Door ondernemend leren te stimuleren in alle lagen van het onderwijs zullen we een onderwijssysteem creëren waarin zowel externe impact als innerlijke groei centraal staan. We hopen dat onze projecten en interventies tegen 2027 niet alleen duurzame verandering hebben gebracht in de samenleving, maar ook nieuwe creatieve methoden hebben voortgebracht om de wereld een betere plek te maken.

Samenvattend

Ondernemend leren is de motor van verandering. Door ondernemend leren centraal te stellen in onze interventies en leerprocessen, stimuleren we studenten en docenten om nieuwe oplossingen te bedenken. De komende jaren ontwikkelen we een creatief, dynamisch curriculum waarin ondernemend leren, de SDG's, IDG's en creatief denken samenkomen om echte impact te realiseren.

Studentengedicht

**Geld
Dat helpt
Geen geld hebben
Doet een beetje pijn
Geld**

CONCLUSIE

De weg naar 2027 is een reis vol kansen, uitdagingen en transformatie. Ons doel met het practoraat is helder: ondernemend leren, de Sustainable Development Goals (SDG's) en de Inner Development Goals (IDG's) integreren in ons onderwijs om echte impact te realiseren.

Het is een ambitieus plan, maar het brengt ons dichterbij een toekomstgericht onderwijssysteem, waarin studenten en docenten samen werken aan oplossingen voor de wereld van morgen. Ondernemend leren biedt een waardevol kader waarin studenten hun kennis inzetten en tastbare resultaten boeken voor de maatschappij. Of ze nu een game over duurzaamheid ontwikkelen, mobiliteitsoplossingen voor de landbouw bedenken, of groene zorgomgevingen creëren, elk project laat studenten zien hoe ze waarde kunnen toevoegen aan hun omgeving. We hebben ook benadrukt dat creativiteit essentieel is voor verandering. Het is de motor van innovatie, die ons helpt problemen op te lossen en nieuwe mogelijkheden te ontdekken. Door creatief denken te stimuleren in het curriculum en via impactinterventies, bereiden we onze studenten voor op een toekomst waarin flexibel denken en probleemoplossende vaardigheden centraal staan.

De Inner Development Goals zijn een integraal onderdeel van deze reis. Ze herinneren ons eraan dat persoonlijke ontwikkeling net zo belangrijk is als professionele groei. Moed, authenticiteit, lef en verantwoordelijkheid zijn kwaliteiten die we koesteren, omdat ze studenten en docenten helpen zich innerlijk en uiterlijk te transformeren. Deze innerlijke groei is essentieel voor het maken van duurzame impact. Raamwerken als de 'inner development goals' of 'the tripple wellbeing framework', helpen ons bij zelfzorg, zorg voor mensen en zorg voor de aarde in combinatie met hoofd, hart en handen. Kritisch leren denken, voelen van emoties en je verbinden met de natuur en de aarde.

Onze visie voor de toekomst is een wendbaar en creatief onderwijssysteem, waarin studenten en docenten samen leren en werken aan maatschappelijke verandering. Een duurzaam ecosysteem opbouwen, waarin lokale bedrijven, overheden en maatschappelijke organisaties samenwerken met onderwijsinstellingen, is hierbij cruciaal. Zo brengen we kennis en praktijk dicht bij elkaar en realiseren we echte impact, zowel in de stad als op het platteland. In 2027 willen we terugkijken op een periode waarin we samen stap voor stap hebben gewerkt aan een duurzamer, rechtvaardiger en creatiever onderwijssysteem. We willen dat onze studenten klaarstaan om de uitdagingen van de toekomst met vertrouwen en innerlijke kracht tegemoet te treden, en dat onze docenten zich gesterkt voelen om hen daarbij te begeleiden.

De komende jaren zullen we blijven leren, reflecteren en verbeteren. Onze impactinterventies zullen voortdurend worden geëvalueerd en aangepast, zodat we steeds beter begrijpen welke leer- en doceermethodes echt verschil maken. Samen zullen we blijven zoeken naar manieren om creativiteit, ondernemerschap en duurzame ontwikkeling te stimuleren en te versterken. In deze reis spelen zowel kennis als persoonlijke groei een sleutelrol. Want echte impact komt niet alleen voort uit wat we weten, maar ook uit wie we zijn en hoe we in actie komen. Dit is de kern van het practoraat en de belofte die we met elkaar zijn aangegaan: om samen een positieve, blijvende verandering teweeg te brengen in het onderwijs, in de maatschappij en in de wereld.

Dankwoord

Hoewel we pas aan het begin staan van dit practoraat, ben ik dankbaar voor de geweldige steun en samenwerking die ik in het afgelopen jaar heb mogen ervaren. Dit eerste jaar heeft al laten zien hoe krachtig ondernemend leren kan zijn, en dat is te danken aan de inspanningen van velen.

Allereerst wil ik mijn collega's bedanken voor hun tomeloze inzet en hun vertrouwen in dit practoraat. Jullie enthousiasme en betrokkenheid zijn de drijvende kracht achter alles wat we samen hebben bereikt. Samen met alle waardevolle reisgenoten hebben we dit practoraat vormgegeven. Op basis van gelijkwaardigheid, moed en doorzettingsvermogen zijn we gezamenlijk uitdagingen aangegaan en hebben we ze omgezet in kansen en ideeën. Iedereen die heeft bijgedragen, ongeacht de rol, verdient hierbij mijn diepe waardering.

Ook wil ik mijn familie bedanken voor hun geduld en steun. Jullie zijn mijn grootste steunpilaren, en zonder jullie aanmoediging had ik deze reis niet kunnen beginnen. Tenslotte wil ik de studenten, docenten en het management bedanken die dit avontuur met ons zijn aangegaan. Jullie nieuwsgierigheid, creativiteit en toewijding zijn de bouwstenen voor de impact die we willen maken. Ik kijk uit naar wat we de komende jaren samen zullen bereiken en hoe we ons onderwijs verder kunnen transformeren.

**Sustainable
Development
Goals**

